

म. ग्रं. सं. वाचनालय, ठाणे

विषय: *वै. वी.*

दा. क्र. *६५५५५*

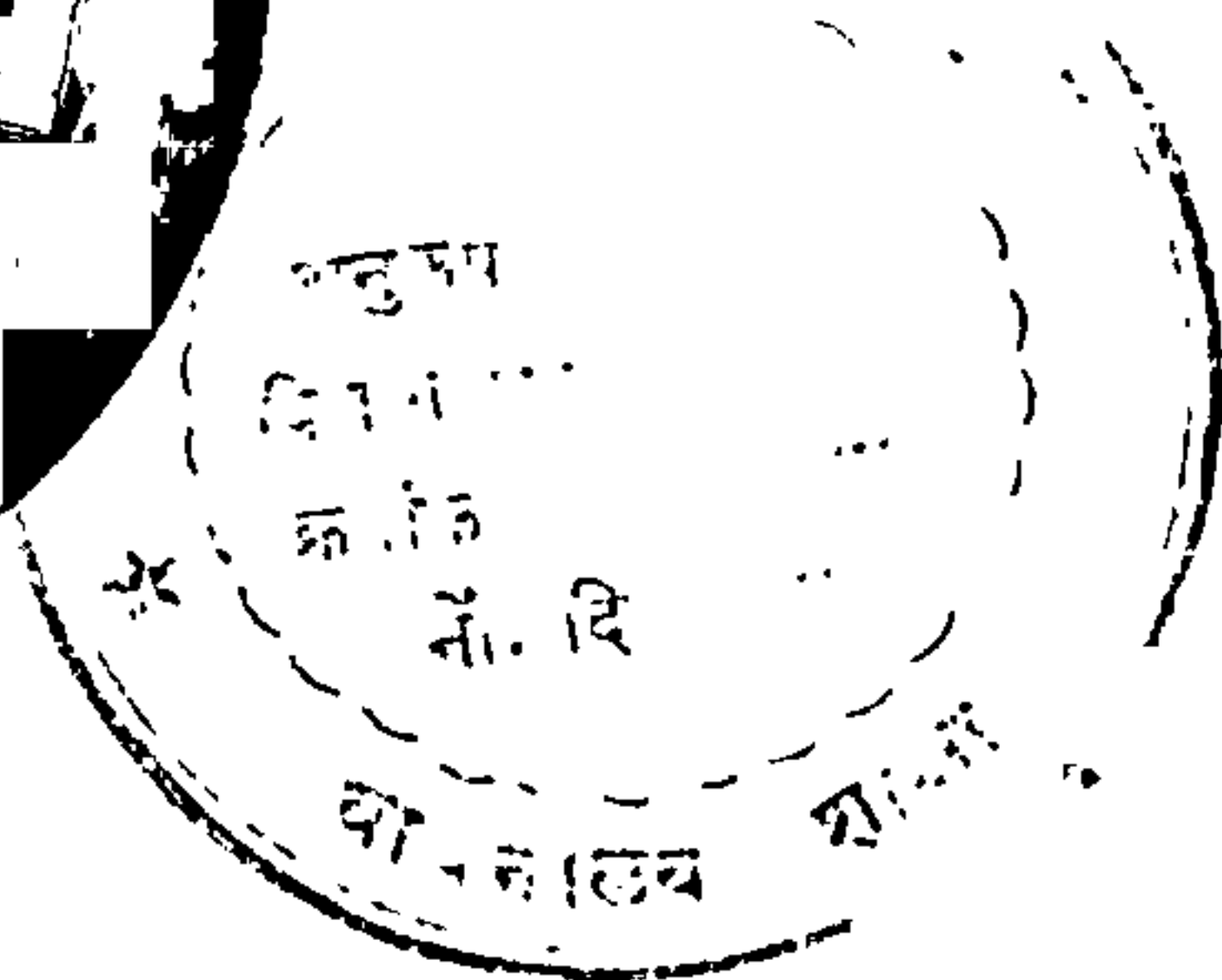
गोष्टी वास

BVBK-0404555

२३ २५ ५५१

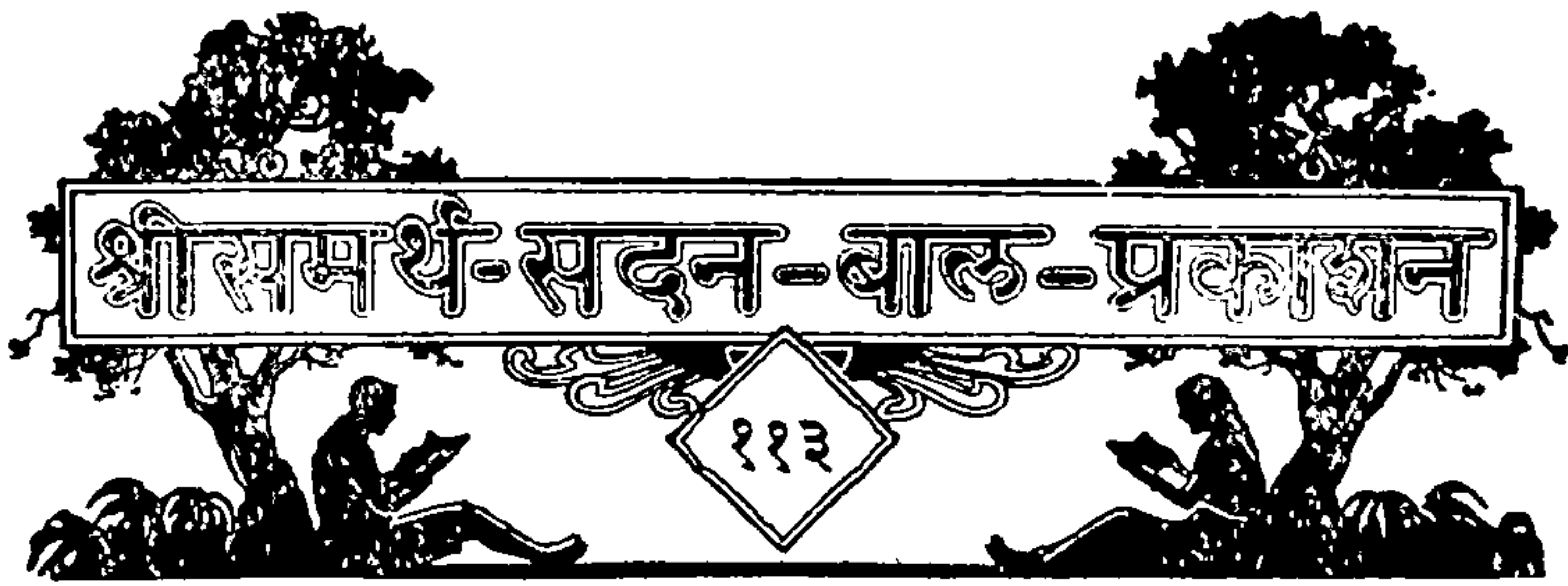
सत्यमेव जयते

म. ग्रं. मं. ठाणे

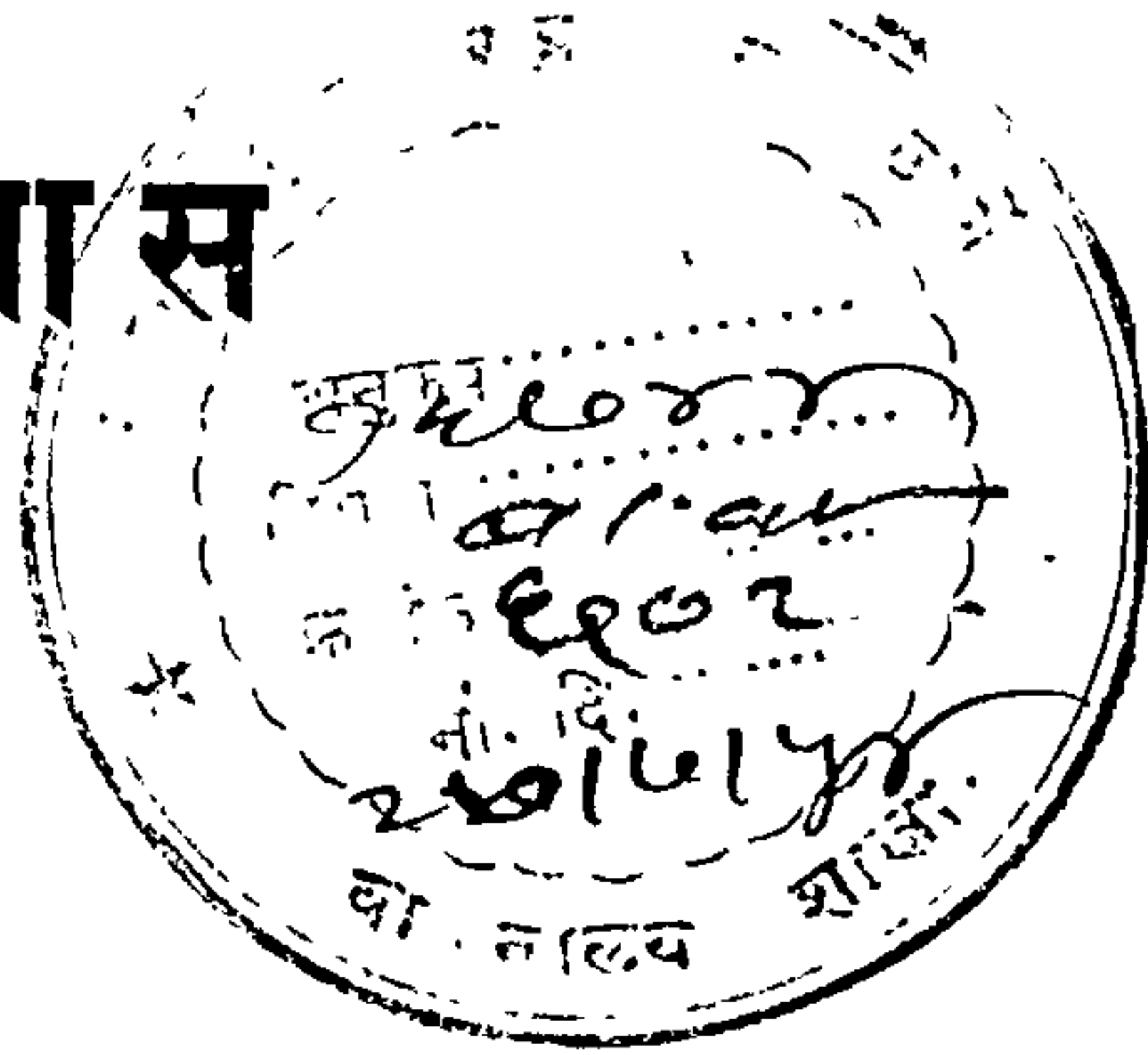
क्र. १००
वा. नं. ८३

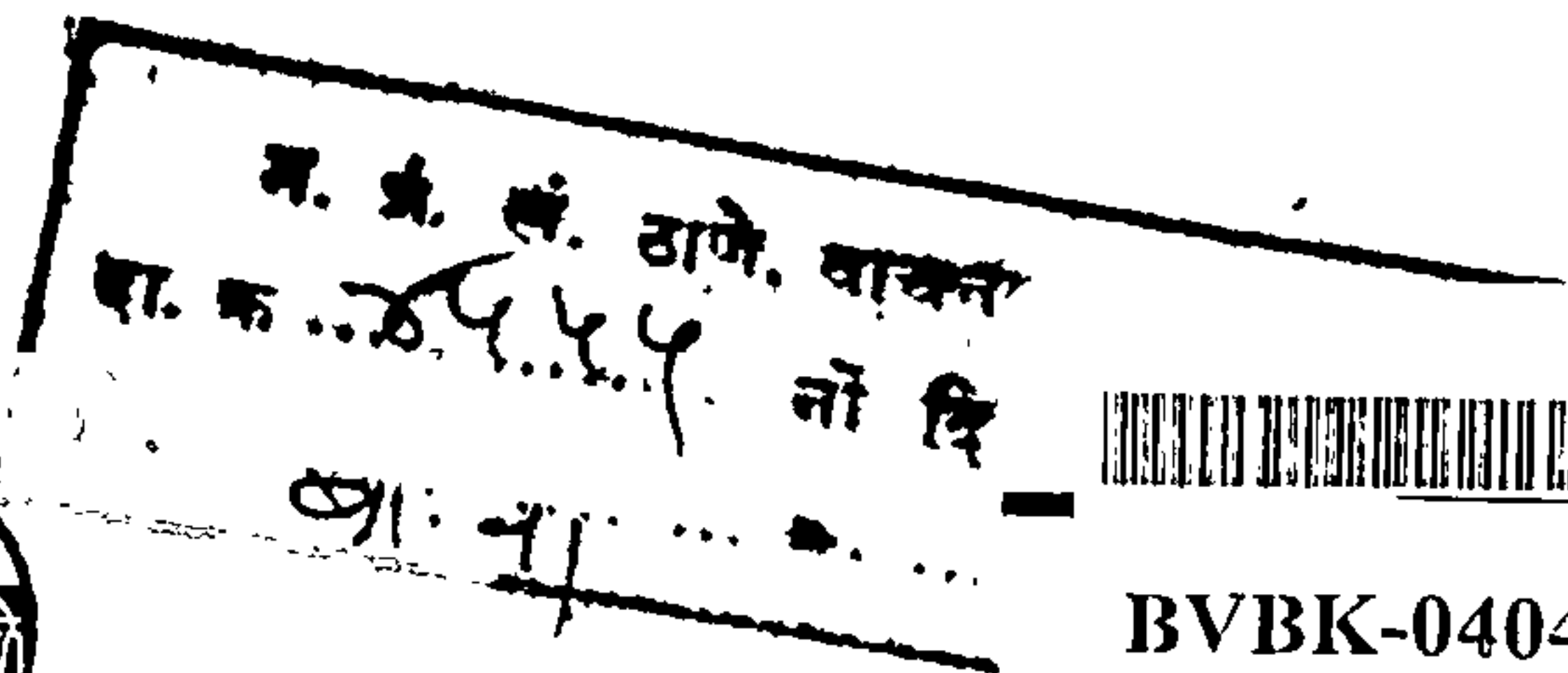

गोष्टींचा तास

भाग चौथा

लेखक
भालचंद्र महादेव वैद्य

BVBK-0404555

मूल्य सहा आणे

प्रथमा वृत्ति : १९४२ -
पुनर्मुद्रण : १९४४, १९४९

मुद्रक-वि. पु. भागवत, मौज प्रिंटिंग ब्यूरो, गिरगांव, मुंबई ४
प्रकाशक-केशव भिकाजी ढवळे, श्रीसमर्थ-सदन, गिरगांव, मुंबई ४

मु लां नो

गोष्टी आवडत नाहींत कुणाला ? लहानांपासून थोरांपर्यंत नि गरिबांपासून श्रीमंतांपर्यंत सगळ्यांनाच गोष्टी आवडतात. त्यांतल्यात्यांत तुम्हांला गोष्टींची फारच आवड असते. कोणी गोष्टी सांगत असला कीं तुम्ही तेथें जमतां. आम्हांला गोष्टी सांगा म्हणून गुरुजींच्या पाठीशीं रोजच तुमचा ससेमिरा असतो.

ही तुमची गोष्टींची आवड लक्षांत घेऊन ह्या गोष्टी लिहिल्या आहेत.

बालमित्रांनो, ह्या गोष्टींनीं तुमचें मनरंजन होईल असा मला विश्वास वाटतो.

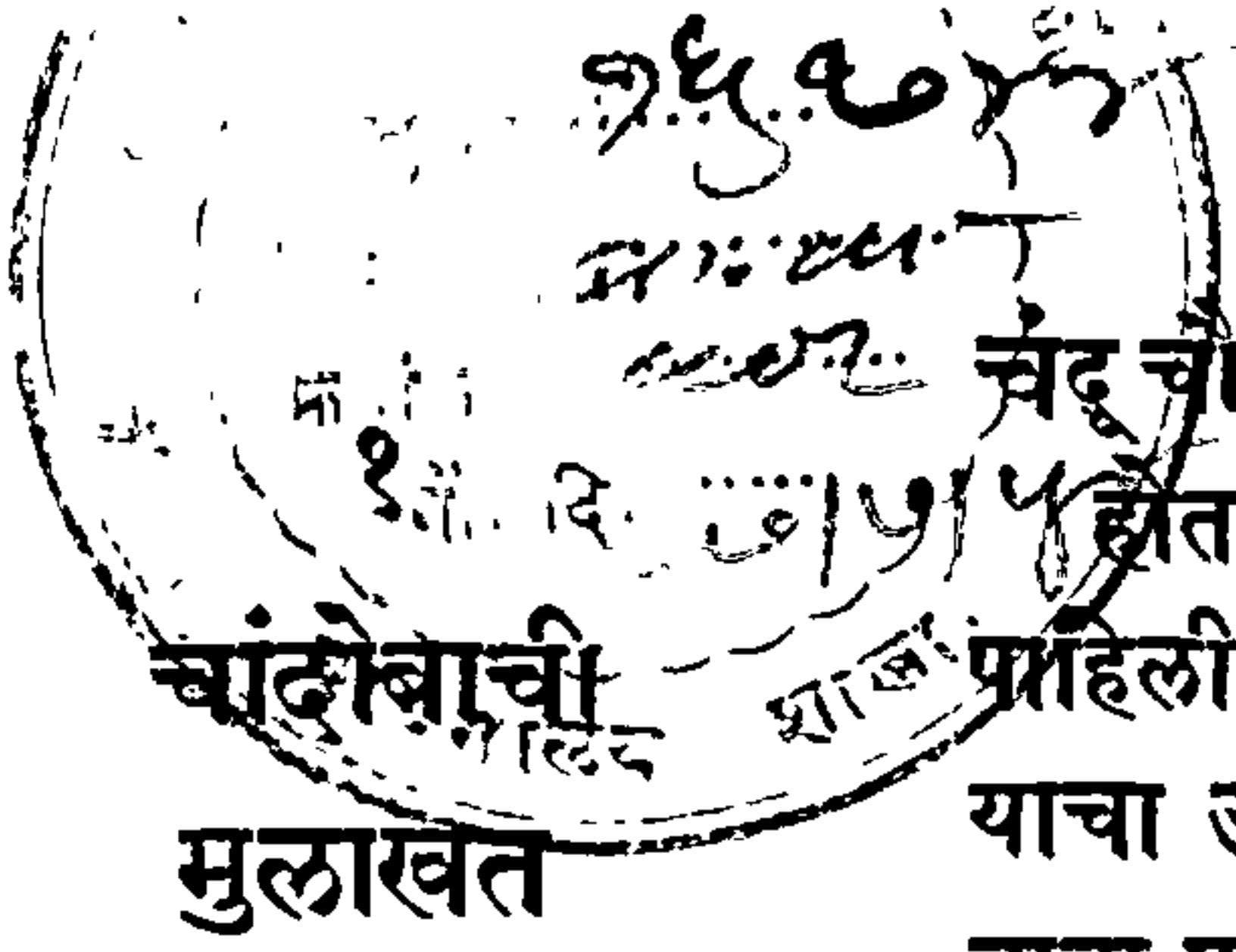
गोष्टींच्या तासाला ह्या गोष्टी वाचल्यात तर दिवसभराच्या अभ्यासाचे श्रम नाहींसे होऊन नवीन काम करण्यास उत्साह वाटेल.

सदैव तुमचाच
भालचंद्र वैद्य

अनुक्रमणिका

१ चांदोबाची मुलाखत	...	...	५
२ चतुर जांवई	...	...	७
३ गप्पीदासांचें संमेलन	...	...	९
४ दैव	...	...	१२
५ आपण सारे भाऊ भाऊ	...	...	१५
६ अडला नारायण गाढवाचे पाय धरी	...	...	१७
७ शिष्याची परीक्षा	...	...	१९
८ खरा भक्त कोण ?	...	...	२१
९ अग अग म्हशी मला कुठें नेशी ?	...	...	२३
१० लबाड साधु	...	...	२७
११ शिकविलेली घोडी	...	...	२९
१२ चतुर खुशमस्कऱ्या	...	...	३१
१३ चांगल्या मार्गाला लागला	...	...	३३
१४ सांगकाम्या	...	...	३५
१५ लंबकर्ण	...	...	३७
१६ प्रधानाचें चातुर्य	...	...	४२
१७ हें असें कां ?	...	...	४३
१८ देव बोलेनासा झाला	...	...	४६

चंदू चौधरी मोठा चौकस मुलगा होता. कोणतीही नवीन गोष्ट पाहिली, कीं 'हें असें कां ? याचा उपयोग काय ?' वगैरे नाना प्रकारचे प्रश्न विचारून तो आपल्या घरांतील मंडळींना

आणि गुरुजींना नकोसें करून सोडायचा.

त्या दिवशीं पौर्णिमा होती. पांढरें शुभ्र चांदणें पडलें होतें. चंदूच्या घरची सगळी मंडळी जेवणें वगैरे आटोपून अंगणांत गप्पा मारीत बसली होती. चंदू पण त्यांत होताच. चंदूची आई म्हणाली, 'किती सुरेख चांदणें पडलें आहे आज !'

झालें. चंदूच्या प्रश्नांना सुरुवात झाली. तो आपल्या आईला म्हणाला, 'आई, हा चांदोबा राहातो तरी कुठें ? एवढा प्रकाश देऊन संपत नाही ? आपल्याला त्याच्याकडे जातां येईल ?'

चंदूच्या कोणत्याच प्रश्नाचें उत्तर न देतां त्याची आई म्हणाली, 'बाळ, तें तुला मोठा झालास म्हणजे कळेल.'

या उत्तरानें चंदूचें समाधान झालें नाहीं. तो विचार करूं लागला. त्याला वाटलें, चांदोबाकडे आपल्याला जायला मिळालें तर किती बरें होईल ! त्याला सगळी माहिती विचारतां येईल. शिवाय त्याच्याजवळ प्रकाश असल्यामुळें क्वाळोखाची तर भीतीच नाहीं.

विचार करतां करतां चंदूला झोंप लागली नि त्याला वाटलें, आपण चांदोबाकडे चाललों आहोंत. घूं S S S असा

मोठा आवाज होत असून आपण वरवर जात आहोंत असें त्याला वाटलें. त्याला फार मजा वाटत होती.

पण थोड्याच वेळांत त्याचा आनंद मावळला, त्याला फार थंडी वाजू लागली. त्याला वाटलें, उगाच आपण इकडे आलों. इतक्यांत दुरून कोणी आपला हात पुढें करून म्हटलें, 'चंदू, थांव, तेथेंच थांव. पुढें आलास तर तूं अगदीं मारठशील नि तुला हवा पण मिळणार नाही.' '

चांदोबाच चंदूजवळ बोलूं लागला. तो म्हणाला, 'चंदू, तुला माझी मुलाखत हवी होती ना ? पण बाबारे, तुला मी खालून सुंदर नि हसरा दिसलों, तरी माझी खरी स्थिति फार चमत्कारिक आहे. आतां मी अगदीं गार, गार झालों आहे. माझा सगळा प्रकाश संपून मी काळा ठिकर पडलों आहे. आतां मला सूर्याच्या उजेडावर अवलंबून राहावें लागतें. येथें हवा तर मुळींच नाही. त्यामुळे झाडें नाहींत, पाणी नाहीं नि कांहींच नाही. या स्थितीला मी अगदीं कंटाळून गेलों आहे. अतिशय थंडीमुळे तर माझी अगदींच चमत्कारिक स्थिति झाली आहे. हवा, पाणी नि खाणें, पिणें यांशिवाय आतां दिवस तरी कसे काढणार ! हा ऽ ऽ हा ऽ हा ऽ, व ऽ घ कां ऽ ऽ परें ऽ भर ऽ ऽ लें मला. जा लऽवऽकर परत. ना ऽ हीं तर तुला थंडी बाधेऽऽल. '

लगेच चंदूची थंडी कमी झाली. चंदू जागा झाला. पहातो तों आई त्याला पांघरूण घालीत होती !

२

चतुर जांवई

फार फार जुन्या काळांतील
गोष्ट. चीन देशांत एक
सरदार राहात असे. तो फार
श्रीमंत होता. त्याची एकुलती

एक मुलगी असून तिला तो जीव कीं प्राण करीत असे.
मुलगीही मोठी गुणवान असून बापावर तिचें फार प्रेम होतें.
ती आपल्या वडिलांची आज्ञा न चुकतां पाळीत असे.

मुलगी मोठी होतांच तो गृहस्थ तिच्या लग्नाचा विचार
करूं लागला. अनेक श्रीमंत मुलांचीं स्थळे पाहून शेवटीं त्यानें
त्यांपैकीं एक मुलगा पसंत करून, आपला बेत मुलीला कळविला.
परंतु यापूर्वीच त्या मुलीचें एका गरीब परंतु हुशार मुलावर प्रेम
वसलें असून त्याच्याशींच लग्न करावें असा तिनें निश्चय केला होता;
म्हणून तिला आपल्या वडिलांचें म्हणणें मान्य करतां येईना.

मुलगी आपलें ऐकत नाहींसें पाहून त्या गृहस्थानें तिला
पुष्कळ धाक दाखवून पाहिलें, परंतु ती आपल्या निश्चयापासून
ढळली नाहीं. शेवटीं बराच विचार करून त्यानें कांहीं अटी
घालून लग्नाला परवानगी देण्याचें ठरविलें. मुलीनेंही ती गोष्ट
कबूल केली; कारण आपण ज्याच्यावर प्रेम करतो, तो मुलगा
फार हुशार आहे, तो कोणत्याही प्रकारच्या अडचणींतून युक्तीनें
आपली सुटका करील असा तिला आत्मविश्वास होता. त्या
गृहस्थानेंही असें ठरविलें, कीं अशक्य गोष्टींच्या अटी घातल्या
म्हणजे आपलें काम सहजच होईल.

मग तो गृहस्थ आपल्या मुलीस म्हणाला, 'तूं जर त्या
मुलाकडून कागदांतून थोडा विस्तर व वारा आणशील तर मी

दुसऱ्या दिवशीं सर्वासमक्ष अटी पुऱ्या करण्याचें ठरलें. साक्षीदार म्हणून चार लोक जमले. त्यांच्या समक्ष ती मुलगी एक कागदाचा कंदील व एक कागदाचा पंखा घेऊन बापासमोर आली व म्हणाली, 'बाबा, तुमची पहिली अट कागदांत विस्तव आणावयाची होती; हा घ्या कागदांत विस्तव.' असें म्हणून तिनें आंत वात लावलेला कंदील बापापुढें ठेविला. नंतर पंख्यानें वडिलांस वारा घालून तिनें म्हटलें, 'हा घ्या कागदांतून आणलेला वारा !'

अटी पुऱ्या झालेल्या पाहून सरदार खूश झाला व त्यानें मोठ्या थाटानें आपल्या मुलीचें लग्न तिनें निवडलेल्या तरुणा-बरोबर लावून दिलें व त्या तरुणाला घरजांवई केलें.

३

मुलांनो, मागें तुम्ही गप्पी-

दासाची एक गोष्ट वाचली

गप्पीदासांचें संमेलन आहे. अशा तऱ्हेचे पुष्कळ

गप्पीदास एकदां एका गांवीं

एकत्र जमले होते. त्यांचें संमेलनच त्या गांवीं भरलें होतें म्हणा ना ! चारदोन नव्हे, पांचपन्नास गप्पीदास जमले होते.

जो तो आपल्या परीनें लांबलांब गप्पा मारून इतरांना आश्चर्यचकित करून सोडण्याचा प्रयत्न करीत होता. त्यांच्या सभेंत गप्पांना अगदीं भर आला होता. त्यांच्या कांहीं गप्पा ऐकून तुम्हांला हसूं येईल म्हणून त्या मी तुम्हांला सांगणार आहे.

पाय उभें राहून राहून दुखूं लागले. इतक्यांत मोठ्या जलदीनें माझा मित्र परत आला. मीं म्हटलें, 'काय बुवा इतका वेळ काय करीत होतास?' मित्र म्हणाला, 'नुसता गेलों नि आलों. भेट झाली नाही त्या माणसाची. '

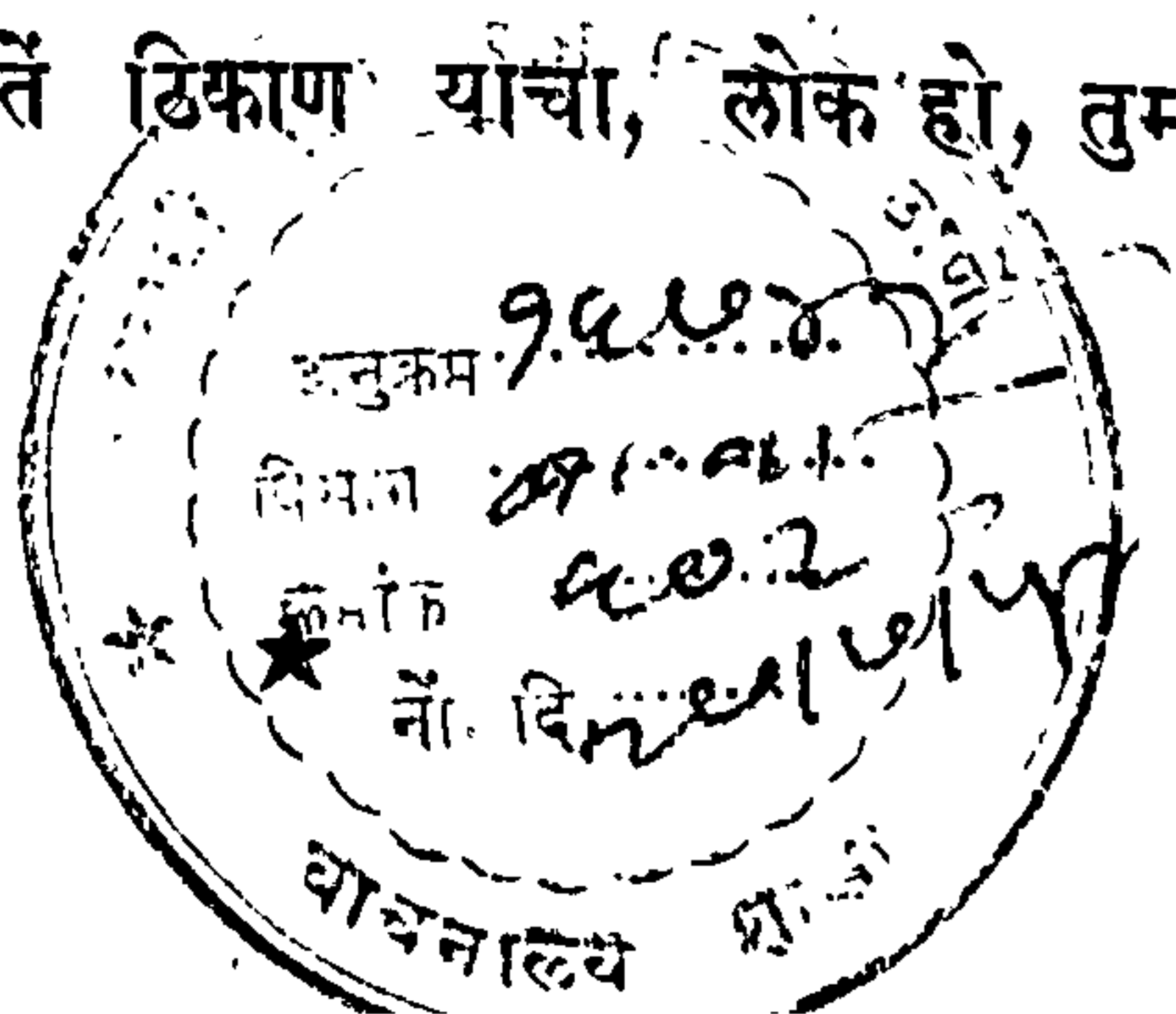
नुसतें जाऊन यायला दोन तास लागले ! यावरून त्या माणसाचें ठिकाण किती उंच असेल याचा विचार तुम्हीच करा ! ! ! '

यावर चौथे राव उठून म्हणाले, 'हें कांहीं विशेष उंच वाटत नाही. माझ्या अनुभवाच्या मानानें हें कांहींच नाही.

त्याचें असें झालें, एका मोठ्या शहरांत मी राहात होतों. आम्ही राहात होतों ती इमारत अगदीं रस्त्यालगतच होती. अगदीं वरच्या मजल्यावर मी राहात असें. एके दिवशीं संध्याकाळीं कांहीं कामासाठीं मी गॅलरींत एक चूक ठोकीत असतां हातोडी माझ्या हातून निसटली. हातोडीचें काय होतें कोण जाणे म्हणून मी काळजींत पडलों.

दुसऱ्या दिवशीं त्याच वेळीं मी तेथून जातांना हातोडी माझ्या नेमकी पायांशीं पडली !

किती उंच असेल तें ठिकाण यांचा, लोके हो, तुम्हीच विचार करा ! ! ! '

४
दैव

शामभट जिवाला अगदीं
कंटाळून गेले होते. घरीं
दारीं त्यांना आतां कोठेंच
जगण्यांत मौज वाटेनाशी झाली

होती. काय करतील विचारे ! अगदीं लहानपणापासून, फार
काय, जन्मापासूनच दारिद्र्यानें गांजले होते त्यांना. कांहीं लोक
गर्भश्रीमंत असतात, पण शामभट मात्र गर्भदरिद्री होते. सुख
म्हणजे काय चीज असते हें त्यांना कल्पनेनेंच जाणावें लागत होतें.

त्यांना वाटे, आपलें दैवच असें; त्याला इतर माणसें तरी
काय करणार ? कसे तरी दिवस काढायचे म्हणून ते मोठ्या
कष्टानें दिवस कंठीत होते. त्यांचा बहुतेक वेळ आपल्या
स्थितीचा विचार करण्यांतच जात असे.

आपलें दैवच असें आहे, मग कशाला उद्योग करा ? किती
उद्योग केला आणि खटपट केली तरी कांहीं उपयोग होणार
नाहीं, अशी त्यांनीं आपली पक्की समजूत करून घेतली
असल्यामुळे, त्यांचें कोणत्या उद्योगाकडे लक्षही लागत नसे.

एके दिवशीं ते आपलें पुढें कसें होणार या चिंतेंत आणि
दुःखांत अगदीं चूर होऊन बसले असतां त्यांची पत्नी तेथें
येऊन म्हणाली, 'दिवसभर असें काळजी करीत बसण्यानें
तुमची प्रकृति अधिकच खंगणार नाही का ? यापेक्षां कांहीं-
तरी उद्योग केला, तर निदान त्यांत मन रमेल आणि मनाला
त्रास तरी होणार नाही. ' हें पत्नीचें बोलणें ऐकून शामभट,
म्हणाले, 'आपलें दैवच असें असल्यानें कोठेंच कांहीं इलाज
चालत नाही. मीं पुष्कळ विचार केला, पण कांहीं सुचत नाही.

यापेक्षां एकदा मृत्यु येईल तर बरें ! म्हणजे या सगळ्या यातनांतून तरी सुटका होईल. '

यावर भटजींची पत्नी जरा त्रासून म्हणाली, ' कांहीं झालें नाहीं तरी चालेल, पण आपण असें बोलूं नका. आपल्या आधारावरच मी आणि मुलें नाहीं का ? '

पत्नीचें हें बोलणें ऐकून शामभट स्वस्थ राहिले.

थोड्या वेळानें पत्नी म्हणाली, ' मला एक युक्ति सुचली आहे. मला वाटतें ही जागा आणि हा गांवच आपल्याला कंटाळला आहे. येथून कोठें तरी दूर जाऊन स्थिति कांहीं सुधारते का पाहूं या. '

हें पत्नीचें बोलणें भटजींना खरोखरच आवडलें. येथून कोठें तरी दूरच्या गांवीं गेल्यास कदाचित् आपली स्थिति सुधारेल असें त्यांना वाटलें. दुसऱ्या दिवशीं हा गांव सोडून जाण्याचा भटजींनीं निश्चय केला व तो अमलांतही आणला.

सगळें सामानसुमान घेऊन दुसऱ्या दिवशीं दुपारीं सगळीं जणें शेजारच्या गांवीं जाण्यास निघालीं.

थोडें अंतर चालून गेल्यावर सामानाचें एक लहानसें गांठोडें मार्गें राहिलें, म्हणून भटजी मोठ्या जलदीनें मूळच्या जागीं आले. दार उघडून आंत जातात, तोंच समोर एक भला मोठा दणकट आणि राकट माणूस आपल्या जोड्यांना तेल लावीत बसलेला त्यांना दिसला. प्रथम ते जरा घाबरलेच, पण धीर करून म्हणाले, " तूं कोण आहेस आणि येथें दार बंद असतां आंत कसा आलास ? " त्यावर जरा हसून तो राकट माणूस म्हणाला, ' भटजी, मी येथलाच रहिवासी आहे. माझे

तावडींतून हां हां म्हणतां सुटका होईल. जागा सोडून मात्र कांहींच उपयोग नाही. '

इतकें बोलून तो राकट माणूस एकाएकीं दिसेनासा झाला. भटजी त्याच पावलीं परतले आणि सगळ्या मंडळींना घेऊन मूळच्या जागीं परत आले.

त्या दिवसापासून भटजींनीं सतत उद्योगास सुरुवात केली. थोड्याच दिवसांत भटजींचा चांगला जम बसला. भटजी आतां सगळ्यांना सांगत असतात, कीं "उद्योगाचें घरीं, ऋद्धि सिद्धि पाणी भरी" हें अगदीं खरें आहे.

५

एका शहरांत एक श्रीमंत गृहस्थ राहात असे. तो बराच श्रीमंत

आपण सारे भाऊभाऊ असून मोठा दयाळू असल्याने त्याच्याकडे पुष्कळ याचक रोज

यावयाचे. प्रत्येकाला कांहींना कांहीं दिल्याखेरीज तो राहात नसे.

एके दिवशीं त्याच्याकडे एक भिकारी आला व आपणांस कांहींतरी देण्याबद्दल विनवूं लागला. त्याची ती केविलवाणी स्थिति पाहून त्या गृहस्थाला दया आली व त्याच्यापुढें एक अधेली करीत त्यानें म्हटलें, 'ही अधेली घे व आजचा दिवस खुशाल भोजन कर.'

पुढें केलेली अधेली न स्वीकारतां तो भिकारी त्या गृहस्थाकडे पाहात म्हणतो, 'महाराज, आपण परमेश्वर मानतां काय?' यावर तो गृहस्थ म्हणाला, 'होय. माझा परमेश्वरावर पूर्ण विश्वास आहे. त्याच्या कृपेनें हें वैभव मला मिळालें

६

फार फार प्राचीन काळची
गोष्ट. एकदा सगळ्या

“ अडला नारायण
गाढवाचे पाय धरी ”
देवांची मोठी सभा भरली होती.
सभेंत एकमेकांची स्तुति चालली
होती. अग्नीनें सूर्याची, तर
सूर्यानें इंद्राची, इंद्रानें विष्णूची,
तर विष्णूनें इंद्राची अशी आळीपाळीनें थोरवी सांगण्याची
जणूं चढाओढच लागली होती. त्या सभेंत इतर सर्व देवतां-
प्रमाणें मेघांचा राजा जो वरुण तोही सभेस उपस्थित होता. पण
वायु, अग्नि, सूर्य, चंद्र यांसारखें त्याचें कोणीं स्वागतही केलें
नाहीं व त्याची स्तुतीही केली नाहीं.

आपल्याला येथें कोणीच विचारीत नाहीं, फार काय,
आपल्या बाबतींत साधा शिष्टाचारही पाळला जात नाहीं, हें
पाहून आधींच रागावलेल्या वरुणाच्या कानीं उलट कांहीं
कुचेष्टेचे शब्द जातांच त्याचा राग अनावर झाला. साधा
शिष्टाचारही न पाळल्याबद्दल त्यानें सर्वांची निंदा केली व मग
रागारागानें तो सभेंतून निघून गेला.

सर्व देवांनीं त्या वेळीं हा सर्व प्रकार नुसता हसण्यावारी नेला.

त्या दिवसापासून वरुण गुप्त झाला. हळू हळू सर्वत्र
पाण्याची हाकाटी सुरू झाली. पाऊस मुळींच पडेनासा झाला.
पाण्याच्या अभावीं लोकांना जीवन अशक्य झालें. जिकडे
तिकडे मोठा हाहाकार उडाला. वरुणाची प्रार्थना सुरू झाली:
पण व्यर्थ. दिवसेंदिवस पाणी आटत चाललें. सगळ्या

मग सर्व देवांनीं वरुणाची मनःपूर्वक क्षमा मागतांच वरुण प्रसन्न झाला.

झालें ! जिकडे तिकडे पाऊस पडूं लागला. सगळ्यांना आनंदी आनंद झाला. तेव्हांपासून “अडला नारायण गाढवाचे पाय धरी” ही म्हण रूढ झाली.

७
शिष्याची परीक्षा

एका गांवांत रामचंद्रपंत नांवाचे

एक गृहस्थ राहात असत.

त्यांचा धंदा शिक्षकाचा असून

ते आपल्या धंद्यांत मोठे

वाकबगार होते. पंचक्रोशींत त्यांची उत्तम शिक्षक म्हणून ख्याति असल्यामुळे त्यांच्याकडे बरींच मुले शिक्षणासाठी येत.

मुलांवर आपली नेहमीं नजर राहावी म्हणून पंतांनीं मुलांची आपल्या घराशेजारींच राहाण्याची सोय केली होती. त्यामुळे सर्व मुलांवर व्यवस्थित नजर राहून शिक्षणालाही जास्त वेळ मिळत असे.

पंतांकडील शिक्षणक्रम पुरा होतांच पंत आपल्या विद्यार्थ्यांची निरनिराळ्या प्रकारे कसोटी पाहात व त्यांना आपापल्या घरी जाण्यास परवानगी देत. ही कसोटी पाहाण्यासाठी पंत दर वेळीं निरनिराळ्या युक्त्या योजीत.

एकदां हरीभाऊ नांवाचा एक विद्यार्थी अभ्यासक्रम पुरा होऊन परत, घरी जावयाचा होता. हरीभाऊ पंतांचा आवडता विद्यार्थी होता. जाण्यापूर्वी त्याची थोडी परीक्षा पहावी म्हणून पंतांनीं त्याच्याजवळ एक लहानशी पेटी दिली

एकदा नारदांना वाटलें, कीं
 ज्या अर्थी आपण नेहमीं
 परमेश्वराचें नामचिंतन करीत
 खरा भक्त कोण ? असतों त्या अर्थी आपणच
 श्रेष्ठ भक्त आहोंत.

या बाबतींत एकदां देवांना विचारून आपलां खात्रां करून घ्यावी म्हणून नारद 'नारायण नारायण !' करीत श्रीविष्णूकडे आले. इकडच्या तिकडच्या चार गोष्टी झाल्यावर देवांनीं नारदांना येण्याचें कारण विचारलें. त्यावर नारद म्हणाले, 'देवा, आज बरेच दिवस विचारीन विचारीन म्हणून एक प्रश्न योजून ठेवला आहे. आज मुद्दाम तो प्रश्नच तुम्हांला टाकून खात्री करून घ्यावी म्हणून आलों आहे.' यावर देव म्हणाले, 'नारदा, विचार कीं खुशाल तुझा प्रश्न. आजपर्यंत मीं तुला कधीं नाहीं म्हटलें आहे का ? कांहीं एक संकोच मनांत बाळगूं नकोस.'

देवांकडून इतकें आश्वासन मिळतांच धीर येऊन नारद म्हणाले, 'देवा, या जगांत तुमचा खरा भक्त कोण याचें मला उत्तर पाहिजे आहे.'

देवांनीं नारदांचा हेतु ओळखला. मग नारदांची थोडी गंमत करावी म्हणून देव म्हणाले, 'नारदा, प्रश्न एवढाच ना ? याचें उत्तर मी तुला देईन, पण त्यापूर्वीं तूं माझें एक काम केलें पाहिजे.'

नारदांनीं काम करण्याचें मोठ्या आनंदानें कबूल केलें.

